

ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՋ. ԻՐԱՎԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Արմեն Մեղրյան

ԵՊՀ Եվրոպական և միջազգային

իրավունքի ամբիոնի դասախոս

armenmeghryan@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-1069-6000>

Ներածություն

Սույն հոդվածը նվիրված է Եվրասիական տնտեսական դատարանի գործունեության հետ կապված որոշ հարցերին, ուսումնասիրվել են մասնավորապես՝ ԵԱՏՄ դատարանի ու միջազգային մյուս դատարանների կողմից տրվող խորհրդատվական եզրակացություններ տրամադրելու լիազորությունները:

Ընտրված թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է նրանով, որ 2014թ՝ Եվրասիական տնտեսական միության պայմանագրին միանալուց հետո առաջացավ ԵԱՏՄ իրավունքի, հատկապես դատարանի դերի և գործունեության վերաբերյալ գիտական վերլուծությունների անհրաժեշտություն ամբողջ միության տարածքում: Հայկական իրավաբանական գրականություն մեջ ԵԱՏՄ իրավունքին վերաբերող գիտական աշխատանքների սակավաթիվ լինելն էլ ավելի է արդիական դարձնում սույն աշխատանքը:

Հետազոտության նպատակն է բացահայտել Եվրասիական տնտեսական միության դատարանի կարգավիճակի և գործունեության վերաբերյալ որոշ իրավական խնդիրներ և ներկայացնել կատարելագործման համար հնարավոր ձանապարհներ: Բնականաբար, առաջ քաշված որոշ տարբերակներ կարող են օգտակար լինել այդ խնդիրների լուծման գործընթացում:

Այս հետազոտության շրջանակներում հիմնականում կիրառվել է իրավահամեմատական մեթոդը, որը հնարավորություն է տվել բացահայտելու միջազգային դատական այլ աստիճանների առավելություններն ու թերությունները՝ համեմատելով Եվրասիական միության դատարանի հետ: Հետազոտությունն իրականացնելիս կիրառվել է նաև իրավավերլուծական, իրավունքի համադրման և տրամաբանական մեթոդները:

1. Ինտեգրացիոն դատարանի իրավաստեղծ գործունեությունը որպես իրավունքի զարգացման միջոց

Եվրասիական տնտեսական միության մասին հիմնադիր պայմանագրի 19-րդ հոդվածը վերաբերում է Եվրասիական տնտեսական միության (այսուհետ՝ ԵԱՏՄ, Միություն) դատարանին՝ սահմանելով, որ այն միության շրջանակներում մշտապես գործող դատական մարմին է: Միաժամանակ, հիմնադիր պայմանագիրը սահմանում է, որ դատարանի կարգավիճակին, կազմին, իրավասությանը, գործունեությանն ու ձևավորման կարգին վերաբերող նորմերը ամրագրվում են ԵԱՏՄ դատարանի ստատուտում¹: Իսկ Միության դատարանի աշխատակարգը և գործունեության կազմակերպման կարգը սահմանվում են դատարանի կանոնակարգով,

¹ Տե՛ս Եվրասիական տնտեսական միության պայմանագիր, 19-րդ հոդված: www.arlis.am/documentview.aspx?docID=95203

որն էլ հաստատվել է ԵԱՏՄ Եվրասիական տնտեսական բարձրագույն խորհրդի N 101 որոշմամբ:

Միության դատարանի գործունեությունն ուսումնասիրելիս նախ և առաջ պետք է նշել ԵԱՏՄ իրավունքի աղբյուրները, որոնք սպառիչ սահմանված են Միության հիմնադիր պայմանագրով: Ըստ պայմանագրի՝ ԵԱՏՄ իրավունքի աղբյուրներն են՝ 1) ԵԱՏՄ պայմանագիրը, 2) Միության շրջանակներում կնքվող միջազգային պայմանագրերը, 3) երրորդ կողմի հետ կնքվող Միության միջազգային պայմանագրերը և 4) Եվրասիական տնտեսական բարձրագույն խորհրդի, Եվրասիական միջկառավարական խորհրդի և Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի որոշումներն ու կարգադրությունները: Ինչպես տեսնում ենք, ցանկում տեղ չեն գտել Միության դատարանի կողմից կայացվող ակտերը: Իսկ արդեն դատարանի ստատուտի համաձայն՝ ԵԱՏՄ դատարանի նպատակն է միության իրավունքի միատեսակ կիրառման ապահովումը անդամ պետությունների և Միության մարմինների կողմից: Նման պարագայում կարելի է ենթադրել, որ այս դատարանն իրականացնում է զուտ իրավակիրառ գործունեություն, և նրա որոշումները Միության իրավունքի աղբյուր չեն:

Այս համատեքստում ԵԱՏՄ դատարանը փոքր-ինչ տարբերվում է Եվրոպական միության արդարադատության դատարանից: ԵՄ դատարանը՝ որպես Եվրոպական ինտեգրացիոն միավորման դատական մարմին, կարելի է ասել, ունի նաև իրավաստեղծ գործառույթ: Այն իր գոյության շուրջ 70 տարիների ընթացքում հիմնադիր պայմանագրերի կիրառման և իրավունքի նորմի մեկնաբանման միջոցով կայացրել է բազմաթիվ որոշումներ՝ սահմանելով վարքագծի համընդհանուր կանոններ, որոնք զարգացրել են ԵՄ նախադեպային իրավունքը: Դատարանի որոշումներն ունեն համապարտադիր բնույթ, վերջնական են և ենթակա են կատարման ինչպես ԵՄ բոլոր անդամ պետությունների, այնպես էլ իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց համար: Այս դատարանը, հանդիսանալով ԵՄ ինտեգրացիոն իրավունքի շրջանակներում գործող միակ վերօրենսդրական դատական ատյանը, կոնկրետ գործով վճիռ կայացնելիս հայտնում է իր կարծիքը՝ երբեմն նաև վեր հանելով ԵՄ իրավունքի բացթողումներն ու խնդիրները:

Հատկանշական է, որ ԵՄ դատարանը ստեղծել է ինտեգրացիոն գործընթացների համար էական նշանակություն ունեցող այնպիսի ելակետային սկզբունքներ, ինչպիսիք են ԵՄ իրավունքի ուղղակի կիրառելիության և ուղղակի ազդեցության սկզբունքները, իրավունքի գերակայության սկզբունքը և այլն¹:

Եվրասիական միության Դատարանին իրավաստեղծ լիազորություն տալու գաղափարը հավանության չարժանացավ հիմնադիր անդամ պետությունների կողմից: Դրա մասին է վկայում այն, որ ԵԱՏՄ դատարանի ստատուտով հստակ ամրագրվել է, որ Դատարանի որոշումը չի փոխում և (կամ) չի վերացնում անդամ պետությունների գործող օրենսդրական նորմերը, ինչպես նաև չի ստեղծում նոր իրավակարգավորումներ²: Ավելին, այնտեղ ուղղակիորեն ամրագրված է, որ Դատարանի իրավասությունը չի ներառում ԵԱՏՄ մարմիններին լրացուցիչ իրավասություն շնորհելը՝ ի լրումն Պայմանագրով և (կամ) Միության շրջանակներում միջազգային պայմանագրերով ուղղակիորեն սահմանվածի, իսկ Դատարանը իր որոշման մեջ չի կարող անդրադառնալ այնպիսի հարցերի, որոնք ներկայացված չեն իրեն ուղղված դիմումի շրջանակներում³: Այսինքն՝ Դատարանը որոշում ընդունելիս կաշկանդված

¹ Տե՛ս ԵՄ արդարադատության համակարգը, ԵՄ ինստիտուցիոնալ համակարգը, ձեռնարկ: http://prwb.am/wp-content/uploads/2017/03/%D4%B5%D5%84_%D5%AB%D5%B6%D5%BD%D5%BF%D5%AB%D5%BF%D5%B8%D6%82%D6%81%D5%AB%D5%B8%D5%B6%D5%A1%D5%AC_%D5%B0%D5%A1%D5%B4%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D6%80%D5%A3%D5%A8_1.pdf (հասանելի է 28.03.2023)

² Տե՛ս ԵԱՏՄ դատարանի ստատուտ 2014 թվականի մայիսի 24-ի, 102-րդ կետ:

³ Տե՛ս նույն տեղում, 42-րդ և 101-րդ կետեր:

է դիմողի բարձրայնած հարցերի և պահանջների շրջանակով և չի կարող հայտնել իր մեկնաբանական կարծիքը հարակից իրավահարաբերությունները կարգավորող նորմերի վերաբերյալ:

Դատարանի Ստատուտի համաձայն՝ Դատարանի իրավասության մեջ են մտնում բոլոր այն վեճերը, որոնք ծագում են ԵԱՏՄ իրավունքի իրացումից: Այս վեճերը լուծելու իրավասությունը պատկանում է հենց դատարանին, որը պետք է առաջնորդվի միայն ԵԱՏՄ պայմանագրով, ներառյալ Ստատուտով¹, որը Դատարանի իրավասությունը ուրվագծում է որոշակի սահմաններում: Մասնավորապես, այս փաստաթուղթը սահմանում է, թե կոնկրետ ինչ վեճեր կարող են քննվել Միության Դատարանի կողմից՝ անդամ պետությունների հայտով, ինչպես նաև ամրագրում է վեճերի տեսակները, որոնք կարող են քննվել տնտեսվարող սուբյեկտների հայտով:

2. Եվրասիական տնտեսական միության դատարանի խորհրդատվական եզրակացություն տրամադրելու լիազորության մասին

Դատարանի իրավասությունը սահմանված է Ստատուտի 4-րդ գլխով: Մասնավորապես՝ ԵԱՏՄ անդամ պետության պահանջով Դատարանը քննում է Միության շրջանակներում կնքվող միջազգային պայմանագրի կամ դրա առանձին կետերի համապատասխանությունը ԵԱՏՄ պայմանագրին, քննում է Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի որոշումների, գործողությունների համապատասխանության հարցը ԵԱՏՄ պայմանագրին՝ կայացնելով որոշում: Բացի այդ, Դատարանը տնտեսվարող սուբյեկտների դիմումի համաձայն քննում է Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի որոշումների, գործողությունների համապատասխանության հարցը Հիմնական պայմանագրին և Միության շրջանակներում կնքված այլ միջազգային պայմանագրերին:

Ստատուտի 46-րդ կետի համաձայն՝ Դատարանը անդամ պետության կամ Միության մարմնի դիմումի հիման վրա պարզաբանում է տալիս ԵԱՏՄ Պայմանագրի, Միության շրջանակներում կնքվող միջազգային պայմանագրերի և Միության մարմինների որոշումների դրույթների վերաբերյալ, ինչպես նաև Միության մարմինների և Դատարանի աշխատակիցների ու պաշտոնատար անձանց դիմումի հիման վրա պարզաբանում է աշխատանքային իրավահարաբերություններին առնչվող՝ Հիմնադիր պայմանագրի, Միության շրջանակներում կնքվող միջազգային պայմանագրերի և Միության մարմինների որոշումների դրույթները: Սակայն այս պարզաբանումը իրենից ենթադրում է խորհրդատվական եզրակացության ներկայացում, և այս եզրակացությունը Միության անդամ հանդիսացող պետություններին չի զրկում միջազգային պայմանագրերը համատեղ մեկնաբանելու իրավունքից: Ավելին, ԵԱՏՄ Դատարանի Ստատուտի 98-րդ դրույթը սահմանում է, որ պարզաբանման մասին դիմումի հիման վրա տրամադրված խորհրդատվական եզրակացությունը կրում է միայն խորհրդատվական բնույթ:

Նշված նորմը համապատասխանեցված է միջազգային այլ դատական ատյանների գործունեությունը կարգավորող միջազգային պայմանագրերի դրույթներին, համաձայն որոնց՝ խորհրդատվական եզրակացությունը դատարանի կողմից կայացվող մեկնաբանական բնույթի դատական ակտ է հանդիսանում: Այսինքն՝ դատարանի մեկնաբանական եզրակացությունները կարելի է համարել բացառապես

¹ Այլ վեճերը կարող են վերապահվել Դատարանի իրավասությանը Միության միջազգային պայմանագրերով կամ երրորդ կողմերի հետ կնքված պայմանագրերով, ինչպես նաև անդամ պետությունների որոշմամբ, Տե՛ս ԵԱՏՄ դատարանի ստատուտ 2014 թվականի մայիսի 24-ի, 40-41-րդ կետեր:

խորհրդատվական բնույթ կրող¹:

Ելնելով վերոգրյալից՝ ենթադրվում է, որ պարզաբանում տալու Ղատարանի իրավասությունը անդամ պետություններին և Միության մարմիններին հնարավորություն է տալիս իրենց իրավաստեղծ և իրավակիրառ գործունեության ընթացքում առաջացած Միության իրավունքի դրույթի պարզաբանման խնդրանքով դիմել դատարան, որը նախ որոշում է այն վարույթ ընդունելու հարցը և վարույթ ընդունելու պարագայում հրապարակում է խորհրդատվական որոշումը: Բացի անդամ պետություններից և Միության մարմիններից, պարզաբանում ստանալու հայտով դատարան դիմելու իրավունք ունեն նաև Միության մարմինների աշխատակից հանդիսացող միջազգային քաղաքացիական ծառայողները՝ աշխատանքային իրավահարաբերությունները կարգավորող Միության իրավունքի դրույթների վերաբերյալ պարզաբանում ստանալու նպատակով: Անկերև է, որ նման գործիքակազմը դիմողին հնարավորություն է տալիս իրեն վերաբերող իրավանորմի պարզաբանման համար դիմել դատարան, իսկ Ղատարանի համար պատեհ առիթ է հայտնել իր մեկնաբանական դիրքորոշումը՝ զարգացնելով Եվրասիական ինտեգրացիոն նորաստեղծ իրավունքը:

Ղատարանի կողմից խորհրդատվական եզրակացության տալը նորույթ չէ միջազգային արդարադատությունում: ՄԱԿ-ի միջազգային դատարանի ստատուտի 65-րդ դրույթը նախատեսում է, որ ՄԱԿ-ի կանոնադրությամբ սահմանված մարմինները կարող են դիմել ՄԱԿ-ի միջազգային արդարադատության դատարան՝ կոնկրետ իրավական հարցի վերաբերյալ պարզաբանում ստանալու նպատակով: Բարձր դատարանը այս հարցի վերաբերյալ որոշումը հրապարակում է խորհրդատվական եզրակացության ձևով²: Պարզաբանման խնդրանքով դատարան դիմելու իրավունք ունեն՝ Գլխավոր վեհաժողովը, Անվտանգության խորհուրդը, Տնտեսական և Սոցիալական խորհուրդը, Խնամակալության խորհուրդը և ՄԱԿ-ի գրեթե բոլոր մասնագիտացված կազմակերպությունները: Թեև այս եզրակացությունները չունեն իրավական պարտադիր ուժ, սակայն Ղատարանի հեղինակությունը շատ հաճախ ստիպում է պետություններին և միջազգային կազմակերպություններին հաշվի առնել նրա տեսակետը: Նույնիսկ այն դեպքերում, երբ դատարանի իրավական պարզաբանումը կարող է բացասապես ազդել դիմողի շահերին, այնուամենայնիվ դիմողը շատ հաճախ հետևում է պարզաբանմանը՝ բարձր պահելով իր իսկ միջազգային կազմակերպության դատական ատյանի հեղինակությունը:

Փոքր-ինչ այլ է իրավիճակը 5 անդամ պետություն ունեցող Եվրասիական ինտեգրացիոն միությունում: Միշտ չէ, որ իրավական հարցի վերաբերյալ պարզաբանման հայտով ԵԱՏՄ դատարան դիմողը հետևում է դատարանի՝ իր համար ոչ բարենպաստ մեկնաբանական տեսակետին: Կասկածից վեր է, որ դատարանի միջազգային հեղինակությունը կառուցվում է երկար տարիների անաչառ և անկախ գործունեության հիման վրա: Մեր կարծիքով, հենց ինտեգրացիոն միավորման մարմիններն են, որ պետք է ընդունեն կամ կատարեն խորհրդատվական եզրակացությունը՝ փորձելով բարձր պահել իրենց Միության դատական ատյանի վարկանիշը, հատկապես այն պարագայում, երբ վերջինիս ոչ պարտադիր իրավական ուժ ունեցող մեկնաբանական դիրքորոշումը բարենպաստ չէ իրենց համար:

Այդուհանդերձ, ԵԱՏՄ դատարանը, չնայած իր գործունեության շատ կարճ ժամանակահատվածին (մոտ 8 տարի), հասցրել է ձեռք բերել փորձառու դատարանի հեղինակություն Եվրասիական տնտեսական միության սահմաններում: Դրա ակ-

¹ St' u UN court rejects UK's claim of sovereignty over Chagos Islands. – *The Guardian*. February 25, 2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/feb/25/un-court-rejects-uk-claim-to-sovereignty-over-chagos-islands> (հասանելի է 09.03.2023).

² St' u Advisory Jurisdiction of the International Court of Justice. URL: <https://icj-cij.org/en/advisory-jurisdiction> (հասանելի է 09.03.2023).

ներև ապացույցն է այն, որ մինչև օրս ԵԱՏՄ դատարանը հրապարակել է 27 խորհրդատվական եզրակացություն: Դիմողների շարքում գերակշռող են Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովը ու ԵԱՏՄ անդամ պետությունները: Համեմատության համար կարելի է նշել, որ ՄԱԿ-ի միջազգային արդարադատության դատարանը իր գործունեության 78 տարիների ընթացքում հրապարակել է մոտ 30 խորհրդատվական եզրակացություն, որոնց գրեթե 60 տոկոս դեպքերում դիմող կողմ է եղել ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովը¹:

Իսկ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը Նախարարների կոմիտեի խնդրանքով տրամադրում է խորհրդատվական կարծիք, որն ամրագրվել է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 1970թ. թիվ 2 արձանագրությամբ՝ Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց 16 տարի անց: Ավելին, 2018թ.-ին ուժի մեջ մտած թիվ 16 արձանագրությամբ Կոնվենցիայի մասնակից պետությունների բարձր դատական աստիճաններին ընծեռվեց օրենսդրական հնարավորություն դիմել ՄԻԵԴ-ին խորհրդատվական կարծիք ստանալու խնդրանքով: Ի տարբերություն ԵԱՏՄ դատարանի՝ ունենալով դիմելու իրավական հնարավորություն ունեցող մարմինների ավելի լայն շրջանակ, ՄԻԵԴ-ի հրապարակած խորհրդատվական եզրակացությունների թիվը բավականին համեստ է. այն մինչ օրս հրապարակել է 5 եզրակացություն:

Մեր կարծիքով, միջազգային դատական աստիճանների հրապարակած խորհրդատվական եզրակացությունների քանակների նման տարբերությունը անշուշտ պայմանավորված է նաև հիմնադիր պայմանագրերի կամ դրան կից հավելվածներում ամրագրված դրույթների թերի լինելու հանգամանքով:

Իսկ ինչ վերաբերում է ԵՄ արդարադատության դատարանին, ապա այն եզրակացություններ է տալիս Եվրոպական միության մասնակցությամբ կնքվող միջազգային պայմանագրերի՝ ԵՄ իրավունքին համապատասխանության հարցի վերաբերյալ: Հավելենք, որ անդամ պետությունների ազգային դատարանները նախնական կարգավորման ընթացակարգով իրավասու են նաև հարցում ներկայացնել ԵՄ արդարադատության դատարանին՝ միության իրավունքի նորմի մեկնաբանման կամ ԵՄ մարմինների ընդունած որևէ իրավական ակտի վավերականության վերաբերյալ²:

ԵԱՏՄ դատարանի ստատուտը ամրագրում է, որ դատարանին հանձնված վեճի քննության կամ պարզաբանման համար անդամ պետության անունից Միության դատարան դիմելն իրականացվում է այդ անդամ պետության լիազորված մարմինների կողմից, որոնց ցանկը սահմանվում է ներպետական մակարդակով և դիվանագիտական ուղիներով ուղարկվում է Դատարան: Հետևաբար ստացվում է, որ ԵԱՏՄ օրենսդրությունը անդամ պետությունների կարգավորման տիրույթում է թողել պետության անունից դատարան դիմող մարմինների շրջանակի որոշումը, որոնք, որպես կանոն, կառավարությունները կամ նրան ենթակա պետական իրավասու մարմիններն են: Ստացվում է, որ անդամ պետությունների ներպետական դատական աստիճաններին Միության դատարանին ուղղակիորեն դիմելու իրավասություն չի տրվել, նույնիսկ այն պարագայում, երբ ԵԱՏՄ դատարանը իր թիվ P-1/18 խորհրդատվական եզրակացություններից մեկում արձանագրել է, որ Միության հիմնադիր պայմանագրին համապատասխան կայացված Հանձնաժողովի այն որոշում-

¹ St`u Процедура вынесения консультативных заключений Суда ООН. <https://www.un.org/ru/iccj/advisoryprocedure.shtml>, (հասանելի է 09.03.2023).

² St`u ԵՄ արդարադատության համակարգը, ԵՄ ինստիտուցիոնալ համակարգը, ձեռնարկ: http://prwb.am/wpcontent/uploads/2017/03/%D4%B5%D5%84_%D5%AB%D5%B6%D5%BD%D5%BF%D5%AB%D5%BF%D5%B8%D6%82%D6%81%D5%AB%D5%B8%D5%B6%D5%A1%D5%AC_%D5%B0%D5%A1%D5%B4%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D6%80%D5%A3%D5%A8_1.pdf (հասանելի է 28.03.2023)

ները, որոնք ոչ միայն նախատեսված են Պայմանագրով, այլ նաև նախատեսված չեն և չեն էլ հակասում Միության հիմնադիր պայմանագրին, ենթակա են անմիջական կիրառման անդամ պետությունների տարածքներում: Ստացվում է, որ Միության իրավունքում ունենք ուղղակիորեն կիրառվող բազմաթիվ նորմեր, բայց ներպետական դատարանին վերապահված չէ իրավական հնարավորություն նորմի մեկնաբանման համար դիմել Միության դատարանին՝ իր համար ոչ ժանոթ նորմի պարզաբանման նպատակով, ինչն էլ ավելի դժվարին է դարձնում Միության դատարանի կարևոր իրավական առաքելություններից մեկի՝ իրավունքի միատեսակ կիրառության ապահովման իրականացումը ինտեգրացիոն միավորման տարածքում:

ԵՄՏՄ դատարանի խորհրդատվական եզրակացության գործնական կարևորությունը հասկանալու համար անհրաժեշտ է նաև անդրադառնալ հենց դատարանի նախկինում կայացրած որոշումներում տեղ գտած դիրքորոշումներին: Այս առումով կարելի է անդրադառնալ *stare decisis* սկզբունքին, ըստ որի՝ դատարանը եզրակացություն կայացնելիս հաշվի է առնում նախկինում իր կայացրած նմանատիպ մեկ այլ մեկնաբանական եզրակացությունը: Հետևաբար, ըստ այս սկզբունքի՝ դատարանը կաշկանդված է նախկինում իր արտահայտած մեկնաբանական դիրքորոշումներով: Իսկ ԵՄ նախադեպային իրավունքը ուսումնասիրող հեղինակները հիմնականում արտահայտել են այն տեսակետը, որ Եվրոպական միության արդարադատության դատարանը կաշկանդված չէ նախկինում կայացրած որոշումներով, բայց պրակտիկայում հազվադեպ է շեղվում դրանցից:

Կ. Վ. Էնտինը գրում է, որ ԵՄ դատարանի դեպքում չի կիրառվում անգլո-սաքսոնական իրավական համակարգին բնորոշ պարտադիր նախադեպի դոկտրինը: Դա նշանակում է, որ ԵՄ արդարադատության դատարանը ձևականորեն կաշկանդված չէ իր նախկին որոշումներով և կարող է շեղվել դրանցից¹: Ավելին, գոյություն ունի նաև այն տեսակետը, որ ԵՄ հիմնադիր պետությունների կողմից հիմնադիր ակտերում պարտադիր նախադեպի կիրառումը ինտեգրացիոն միավորման դատական համակարգում ոչ միայն կառաջացներ սկզբունքային տարբերություն վերպետական դատարանի և ԵՄ մի շարք անդամ պետությունների ներպետական դատական համակարգերի միջև, այլ նաև կտարբերվեր այդ ժամանակ գոյություն ունեցող միջազգային պրակտիկայից²: Այս և այլ հանգամանքները հաշվի առնելով՝ դատարանն ունեցավ հնարավորություն անհրաժեշտության դեպքում փոխելու իր «հնացած» պրակտիկան և չկաշկանդվել նախկինում կայացրած մյուս նմանատիպ որոշումներով:

Այս համատեքստում կարելի համաձայնվել այն կարծիքին, որ ԵՄ դատարանը փաստացիորեն ստեղծել է իր մոտեցումը պարտադիր նախադեպին՝ միաժամանակ պահպանելով մայրցամաքային իրավունքի ոճն ու վերլուծական տրամաբանությունը, որը հազվադեպ է շեղվում նախկինում արտահայտած մեկնաբանական դիրքորոշումներից³:

Անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ նաև այն հարցին, թե ինչ կարևորություն է տալիս ԵՄՏՄ դատարանը նախկինում կայացրած իր խորհրդատվական եզրակացություններին, և ինչպես են դրանք ներազդում դատարանի կողմից նոր հրապարակվող խորհրդատվական դիրքորոշումների վրա: ԵՄՏՄ դատարանը 2018թ. հուլիսի 10-ին հրապարակած խորհրդատվական եզրակացությունում սահմա-

¹ Տե՛ս **K. V. Entin**, *EU law and practice of the EU Court*. M.: Norma, 2015 (58-59).

² Տե՛ս **K. Bradley** *Vertical Precedent at the Court of Justice of the European Union: When Push Comes to Shove // Of Courts and Constitutions: Liber Amicorum in Honour of Nial Fennelly / ed. by K. Bradley, N. Travers, A. Whelan*. Oxford; Portland: Hart Publishing, 2014. P.47–65.

³ Տե՛ս **Barceló J. J.** *Precedent in European Community Law // Interpreting Precedents: A Comparative Study / ed. by D.N.MacCormick, R.S.Summers*. Adelshot : Ashgate & Dartmouth, 1997. P.407–436, 433.

նել է, որ «միջազգային իրավական նորմերի պարզաբանման ժամանակ Մեծ կոլեգիան, հետևելով *stare decisis* սկզբունքին, հիմք է ընդունում Ղատարանի կողմից նախկինում ձևակերպված իրավական դիրքորոշումները»¹: Սակայն Միության դատարանը իր եզրակացությունում չի բացահայտել, թե որ ատյանի նախկինում կայացրած ակտերն են հաշվի առնվելու որպես պարտադիր նախադեպ՝ Ղատարանի կոլեգիայի², թե՞ Բողոքարկման պալատի: Չի նշվում նաև իրավունքի վերաբերյալ այն մեկնաբանությունների պարտադիրության մասին, որոնք շարադրված են Ղատարանի դատավարական ակտերում:

Հատկանշական է այն, որ վերը նշված խորհրդատվական եզրակացության հրապարակումից որոշ ժամանակ անց հենց ԵԱՏՄ դատարանի կողմից նկատվեց շեղում *stare decisis* սկզբունքից: Մասնավորապես, 2020թ. սկսած՝ Միության դատարանի տարբեր կազմերի միջև նկատվում է շոշափելի տարակարծություններ: Եթե նախկինում Ղատարանը այն տեսակետի կոմնակիցն էր, որ միջազգային իրավունքի նորմները կազմում են Միության իրավունքի մաս, ապա այժմ Ղատարանի կոլեգիայի կազմերից մեկը գտնում է, որ միջազգային իրավական նորմերը չեն կարող լինել Միության իրավունքի մաս²: Ստացվում է, որ ԵԱՏՄ դատարանը հրապարակում է իր կողմից նախկինում արտահայտած իրավական դիրքորոշումների պարտադիր նախադեպային նշանակությունը և որոշ ժամանակ անց խախտում է այդ սկզբունքը:

Եզրակացություն

Եվրասիական տնտեսական ինտեգրացիոն մոդելում դեռևս չկա խորհրդարան, և Պայմանագրի վերաբերյալ փոփոխությունները իրականացում է միայն Եվրասիական բարձրագույն տնտեսական խորհուրդը, որն էլ բաղկացած է 5 անդամ պետությունների ղեկավարներից: Այսինքն՝ Պայմանագրի փոփոխության համար անհրաժեշտ է քաղաքական իշխանությունների կամքը, որն էլ շատ հաճախ կարող է փոփոխությունների ենթարկվել:

Սույն ուսումնասիրության արդյունքում կարելի է եզրակացնել, որ Եվրասիական ինտեգրացիոն համակարգում Միության դատարանի խորհրդատվական եզրակացությանը պարտադիր իրավական ուժ տալը կխթանի Միության իրավունքի զարգացումը ու էլ ավելի կնպաստի դատարանի հիմնական նպատակներից մեկի՝ Միության իրավունքի միատեսակ կիրառության ապահովմանը: Գաղտնիք չէ, որ դատարանը վեճը լուծելու ընթացքում վեր է հանում Միության իրավունքում առկա խնդիրներն ու բացթողումները, հետևաբար կարծում ենք, որ տնտեսական Միության դատարանին անհրաժեշտ է թույլ տալ դուրս գալ դիմումի հիմքերի և հիմնավորումների շրջանակից՝ հայտնելով իր մեկնաբանական կարծիքը, ինչն էլ ավելի կմոտեցնի արդեն իսկ հաջողված Եվրոպական դատարանի մոդելին:

Չնայած այն հանգամանքին, որ ԵԱՏՄ և ԵՄ անդամ պետությունները զգալիորեն տարբերվում են ինչպես իրավական համակարգերի զարգացվածության աստիճանով, այնպես էլ տնտեսության զարգացման ցուցանիշներով, այնուամենայնիվ Եվրոպական միության և ԵԱՏՄ-ի նպատակները համընկնում են՝ ստեղծել միասնական շուկա անդամ պետությունների տարածքում և ապահովել դրա արդյունավետ զարգացումը: Այս համատեքստում ԵԱՏՄ և ԵՄ դատարանների, այդ թվում նաև մյուս միջազգային դատարանների վերաբերյալ իրավահամեմատական վերլուծությունները թույլ կտան վեր հանել Ղատարանի կարգավիճակի և գործունեության վերաբերյալ իրավական խնդիրներն ու առաջ քաշել դրանց լուծման համար

¹ Տե՛ս Եվրասիական տնտեսական միության Ղատարանի Մեծ կոլեգիայի 2018թ. հուլիսի 10-ի խորհրդատվական եզրակացություն:

² Տե՛ս Եվրասիական տնտեսական միության Ղատարանի կոլեգիայի 2020թ. մարտի 12-ի որոշում:

հնարավոր տարբերակներ: Ավելին, նման վերլուծությունները կարող են կողմնորոշիչ լինել Միության դատարանի իրավական կարգավիճակի վերանայման ժամանակ:

Անշուշտ, Եվրասիական Միության դատարանը չունի բավականաչափ իրավական գործիքակազմ՝ ապահովելու իրավունքի միատեսակ կիրառություն, ուստի կարծում ենք, որ Դատարանի իրավական կարգավիճակի և լիազորությունների շրջանակը վերանայման անհրաժեշտություն ունի՝ հոգուտ դրանց ընդլայնման:

Համառոտագիր

Եվրասիական տնտեսական միության հիմնադրումից ի վեր այս միության դատարանի գործունեության հետ կապված հարցերը մեծ կարևորություն են ստացել, և առաջացել է դրանց վերաբերյալ վերլուծությունների անհրաժեշտությունը: Այնուամենայնիվ, մեր հայրենական իրավաբանական գրականության մեջ սակավաթիվ են միջազգային դատական այս ատյանին վերաբերող գիտական աշխատանքները:

Սույն հոդվածում խոսվում է ԵԱՏՄ դատարանի իրավակիրառ գործունեության և նրա կայացրած ակտերի՝ Միության իրավունքի աղբյուր չհանդիսանալու մասին՝ համեմատելով Եվրոպական միության դատարանի գործառույթների հետ:

Իրավահամեմատական մեթոդների կիրառմամբ անդրադարձ է կատարվել ԵԱՏՄ դատարանի և ԵՄ դատարանի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի, Միջազգային արդարդատության դատարանի խորհրդատվական եզրակացություններ տրամադրելու որոշ հարցերի:

Այս համատեքստում, ԵԱՏՄ և ԵՄ դատարանների, այդ թվում նաև մյուս միջազգային դատարանների վերաբերյալ իրավահամեմատական վերլուծությունները թույլ կտան վեր հանել ԵԱՏՄ դատարանի կարգավիճակի և գործունեության վերաբերյալ իրավական խնդիրներն ու առաջ քաշել դրանց լուծման հնարավոր տարբերակներ: Ավելին, նման վերլուծությունները կարող են կողմնորոշիչ լինել պայմանադիր կողմերի համար Միության դատարանի իրավական կարգավիճակի վերանայման հարցը քննարկելիս:

Բանալի բառեր – Եվրասիական տնտեսական միության իրավունք; ԵԱՏՄ դատարան; ԵԱՏՄ դատարանի իրավասություն; Եվրոպական միության դատարան; Միջազգային դատարան; Դատարանի կողմից խորհրդատվական եզրակացության տրամադրում; միջազգային դատական պրակտիկա

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУДА ЕАЭС: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Армен Мегрян

Преподаватель кафедры Европейского
и международного права ЕГУ

armenmeghryan@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-1069-6000>

Абстракт

С момента создания Евразийского экономического союза вопросы, связанные с деятельностью суда этого союза, приобрели большое значение, и возникла необходимость их исследования, несмотря на то, что в нашей отечественной юридической литературе очень мало научных работ, касающихся

этого международного суда.

В данной статье говорится о судебной деятельности Суда ЕАЭС и принятых им решениях, не являющихся источником права Союза, сравнивая их с функциями Суда Европейского Союза. При помощи метода сравнительно-правового анализа в данной статье было сделано рассуждение о некоторых вопросах предоставления консультативных заключений Судом ЕАЭС и Суда ЕС, Европейским судом по правам человека и Международным судом.

В этом контексте сравнительно-правовой анализ судов ЕАЭС и ЕС, в том числе других международных судов, позволит выявить правовые вопросы, касающиеся статуса и деятельности суда ЕАЭС, и предложить возможные варианты их решения. Более того, такой анализ может быть ориентиром для договаривающихся сторон при обсуждении вопроса правового статуса Суда Союза.

Ключевые слова – *право Евразийского экономического союза; Суд ЕАЭС; компетенция Суда ЕАЭС; Суд Европейского Союза; Международный суд; предоставления консультативных заключений Судом; международная судебная практика*

ABOUT SOME ISSUES OF THE ACTIVITY OF THE EAEU COURT: A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS

Armen Meghryan

*Lecturer at the YSU chair of
European and international law
armenmeghryan@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-1069-6000>*

Abstract

Since the establishment of the Eurasian Economic Union, questions related to the activity of the court of this Union have gained great importance and there has been a need to research them, even though there are very few scientific works related to this international court in our domestic legal literature.

This article talks about the judicial activity of the Court of the EAEU and the decisions made by it, which are not the source of the Union law, comparing them with the functions of the Court of the European Union. With the help of the method of comparative legal analysis, in this article, a discussion was made about some issues of the provision of advisory opinions by the EAEU Court and the EU Court, the European Court of Human Rights, and the International Court of Justice.

In this context, a comparative legal analysis of EAEU and EU courts, including other international courts, will allow to identification of legal issues related to the status and activity of the EAEU court and offer possible options for their solutions. Moreover, such an analysis can be a guide for the contracting parties when discussing the issue of the legal status of the Court of the Union.

Key words – Eurasian Economic Union law; Court of the EAEU; jurisdiction of EAEU; International court; Court of the European Union; provision of advisory opinion by the Court; international judicial practice